

İlköğretim Düzeyinde Sosyal Bilgiler Eğitiminde Karşılaşılan Sorunlar: Mesleğine Yeni Başlayan Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Görüşleri

Kaya YILMAZ^{a*}

Ferdi TEPEBAŞ^a

^aMarmara Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilgiler Eğitimi A.B.D

Özet

Bu çalışmada, ilköğretim düzeyinde sosyal bilgiler eğitiminde karşılaşılan sorunlar mesleğine yeni başlayan sosyal bilgiler öğretmenlerin görüş ve tecrübelerine dayalı olarak incelenmiştir. Nitel araştırma tasarımının kullanıldığı çalışmada, katılımcıların belirlenmesinde amaçlı örneklem yöntemi, araştırma verilerinin toplanmasında ise yarı yapılandırılmış mülakat protokolü kullanılmıştır. Toplanan verilerin analiz edilmesinde betimsel analiz ve sürekli karşılaştırma yöntemleri kullanılmıştır. Verilerin analizi sonucu, ilköğretim düzeyinde sosyal bilgiler eğitiminde öğretmenlerin, görev yaptıkları okulun bulunduğu sosyal ve fiziki çevrenin koşullarından, öğrenme ortamındaki kaynakların yetersizliğinden, idareciler, öğretmenler, öğrenciler ve öğrenci velilerinin bazı olumsuz tutum ve davranışlarından kaynaklanan çeşitli sorunlar yaşadıkları tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Bilgiler, Eğitsel Sorunlar, Öğretmenlik Mesleği, Öğretmen Görüşleri

The Problems Confronted in Social Studies Education at Elementary Level: Novice Social Studies Teachers' Perspectives

Abstract

In this study, the problems confronted in social studies education at elementary level were investigated by drawing on the experiences and opinions of those social studies teachers who recently began to teach the subject. Qualitative research design was used in the study. Purposeful sampling was employed to select the participants for the study and a semi-structured interview protocol was used to collect the data which were analyzed by the methods of constant comparison and descriptive analysis. The study results indicated that physical conditions and social environments of the schools in which teachers work, lack of resources and teaching materials in classrooms, some negative attitudes and behaviors of school administrators, colleagues, students and students' parents toward the teachers pose problems for social studies education at elementary level.

Key Words: Social Studies, Educational Problems, Teaching Profession, Teacher Perspectives

* E-Posta: kaya.yilmaz@marmara.edu.tr

GİRİŞ

Sosyal bilgiler eğitimi disiplinler arası bir yaklaşımla oluşturulmuş bir çalışma alanı olup, geçmişi 1920'lere kadar uzanmaktadır. Ama ülkemizde Amerika Birleşik Devletlerinde olduğu gibi gerçek anlamda disiplinler arası bir yaklaşımla sosyal bilgiler eğitimi programının oluşturulması oldukça yenidir. Yeni kurulmuş olan sosyal bilgiler eğitimi programından hedeflenen amaçların yakalanması, alanda karşılaşılan sorunların belirlenmesine ve belirlenen sorunların giderilmesi için eğitim politikalarının geliştirilmesine bağlıdır. Sosyal bilgiler müfredatında belirtilen amaçların etkili bir şekilde gerçekleştirilmesinde programın uygulayıcısı olan öğretmenlerin büyük bir rolü vardır. Bundan dolayı, öğretmenlerin karşılaştıkları sorunların ampirik bulgulara dayalı olarak ortaya konulması önem taşımaktadır. Öğretmenliğin ilk yılları, öğretmenlerin meslek hayatlarının en kritik ve kırılğan dönemini oluşturur ki bu yıllarda öğretmenlerin ne gibi sorunlarla karşılaştıklarının bilinmesi de eğitimde kuram ve uygulamada iyileştirmeler yapma açısından önemlidir (Özdemir ve Yalın, 2000:19). Bu çalışma, ilköğretim düzeyinde sosyal bilgiler eğitiminde karşılaşılan sorunları mesleğine yeni başlayan sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüş ve tecrübelerine dayalı olarak tespit etmeyi amaçlamaktadır. Aşağıdaki paragraflarda farklı branşlardaki öğretmenlerin karşılaştıkları genel sorunlar ile sosyal bilgiler öğretmenlerinin yaşadıkları sorunlar açıklanmaktadır.

Yurtdışında yapılan çalışmalarda mesleğine yeni başlayan öğretmenlerin, öğrenciler, okul yöneticileri, meslektaşları ve okul çevresiyle olan ilişkilerinde çeşitli sorunlar yaşadıkları, sınıflarında disiplin sorunlarıyla karşılaştıkları, diğer öğretmenlerden yeterli seviyede ilgi ve destek görmedikleri, okulun örgütlenmesi ve sosyal yapısına uyum sağlamada güçlük çektikleri ve bunun sonucu stres, depresyon, endişe ve yorgunluk gibi psikolojik sorunlar yaşadıkları tespit edilmiştir (Ryan, 1980). Benzer sorunların ülkemizdeki mesleğine yeni başlayan öğretmenlerinde de görüldüğü belirlenmiştir (Üstüner, 2004). Yanpar (1997), ilköğretimde sosyal bilgiler öğretiminde öğretmenlerin yeni gelişmeleri takip edemediklerini, kalabalık sınıflarda öğretim yapmak zorunda kaldıklarını, öğretim araç-gereçlerini temin etme konusunda sıkıntı yaşadıklarını ve bazı öğretmenlerin bu araçların nasıl kullanılacağına ilişkin teknik bilgi eksikliğine sahip olduklarını tespit etmiştir. Işık'ın (2001) çalışmasında ilköğretim sosyal bilgiler programının öğretilmesinde programın oluşturulma şekli, programın uygulanması ve zaman ve kaynakların yetersizliğinden kaynaklanan benzer sorunlar rapor edilmiştir. Kılıç, Atilla ve Baykan (2001), ilköğretim öğretmenlerinin sosyal bilgiler için hazırladıkları ders planlarını uygulama ve değerlendirme aşamasında bazen

güçlükler yaşadıklarını belirlemiştir. Acar'ın (2003) çalışmasında, araştırmaya katılan öğretmenlerin yarısı 6. ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler dersi içeriğinin oluşturulmasında öğrencilerin öğrenme seviyelerinin göz önüne alınmadığından şikayet ederek bu durumun sosyal bilgiler öğretiminde sorunlar yaşanmasına sebep olduğunu belirtmişlerdir.

İlköğretim II. kademe sosyal bilgiler öğretiminde karşılaşılan sorunların incelendiği araştırmada, öğretmenlerin meslekleriyle ilgili yayınları takip edemedikleri, mesleki eğitim organizasyonlarının yeterli olmadığı, müfredatın lokal konuları yeterince kapsamadığı, müfredatta sosyal bilgilere ayrılan ders saatinin yetersiz olduğu, öğretmenlerin idari destekten yoksun oldukları ve araç-gereçlerin temininde sorunlar yaşadıkları tespit edilmiştir (Ağır, 2003). İlköğretim Sosyal Bilgiler ders programının uygulanmasında karşılaşılan sorunların incelendiği nicel bir çalışmada (Arslantaş, 2006), ankete katılan öğretmenler müfredatın çok kapsamlı olduğunu, pedagojik ilkelere göre (basitten karmaşığa, yakından uzağa) düzenlenmediğini, öğrencilerin kavrama seviyelerinin üzerinde soyutluk taşıdığını, güncel olay ve gelişmelere yeterince yer vermediğini, öğrencilerin ilgilerini çekmede ve öğrenme ihtiyaçlarını karşılamada yetersiz kaldığını belirtmişlerdir. Aynı araştırmada, öğretmenlerin müfredattaki konuları öğretmek için yeterli zamanlarının olmadığı ve ünite konularının öğretiminde kullanılabilecek öğretim materyalleri bulmakta güçlük yaşadıkları rapor edilmiştir. İlköğretim II. kademe sosyal bilgiler öğretiminde yaşanan güçlükleri ortaya koymayı hedefleyen benzer bir nicel araştırmada (Atbaşı, 2007), 6. ve 7. sınıf sosyal bilgiler öğretmenlerinin derse hazırlık yaparken öğretim materyalleri bulma konusunda sıkıntı yaşadıkları, müfredatı içerik açısından çok yüklü buldukları, sınıf mevcutlarının fazla olmasından dolayı öğrencilerin derse dikkatini çekmede ve motivasyonlarını sağlamada güçlük çektikleri, gezi-gözlem ve inceleme gibi öğrenci merkezli öğretim yöntemlerini sınıfların kalabalık olması ve bürokratik engellerden dolayı yeterince kullanamadıkları ve öğrencilerle ilgili sorunlar yaşadıkları (öğrencilerin olmaları gereken öğrenme düzeyinde olmamaları, kaynakları kullanma becerilerinin zayıflığı) tespit edilmiştir.

Akgül'ün (2006), sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler öğretiminde kullandıkları yöntemleri ve karşılaştıkları sorunları belirlemeyi amaçlayan araştırmasında, öğretmenlerin 'tarihsel empati, gözlem gezisi, ekiple öğretim' gibi yapılandırmacı yaklaşıma dayalı öğretim yöntemlerini süre yetersizliği, idareden yeterli destek gelmemesi, araç-gereç yetersizliği, teorik bilgi eksikliği ve sınıfların kalabalık olması gibi sebeplerden dolayı daha az kullandıkları sonucuna ulaşılmıştır. Öğretmenlik mesleğine yeni başlamış aday öğretmenlerin sadece sınıf yönetiminde karşılaştıkları disiplin sorunlarının incelendiği nicel çalışmada, ilköğretimde görevli öğretmen

adaylarının en sık karşılaştıkları disiplin sorunları olarak öğrencilerin izin almadan sınıfta konuşmaları, verilen ödevleri yapmamaları, sınıf içinde rahatsız edici şekilde konuşmaları, kavga etmeleri, öğretmenlerinin sözlerini dinlememeleri ve isteklerini yerine getirmemeleri tespit edilmiştir (Poyraz, 2007). Farklı fakültelerden mezun olan (iktisat, ziraat, mühendislik vs.) ama sınıf öğretmeni olarak görev yapan öğretmenlerin öğretmenlik mesleğine yönelik düşüncelerinin ve karşılaştıkları sorunların incelendiği nicel araştırmada, ankete katılan öğretmenlerin çoğunun öğretmenlik mesleğini sevdiği ve kutsal olarak gördüğü, ama bu öğretmenlerin yaklaşık %80'nin okulun fiziki şartlar, meslek bilgisi eksikliği, araç-gereç yetersizliği, yöre halkı, yönetici, öğrenci ve diğer öğretmenlerin olumsuz tutumları gibi sebeplerden kaynaklanan sorunlar yaşadıkları belirlenmiştir (Battal, Yurdakul, ve Sahan, 1998). Mesleğine yeni başlayan Fen Bilgisi öğretmenlerinin karşılaştıkları sorunların incelendiği araştırmada (Erdemir, 2007), katılımcıların idarecilerden çekindikleri, aldıkları lisans eğitimlerinin kendilerini okullardaki gerçek öğretim ve öğrenme ortamına hazırlamada yetersiz kaldığını, özellikle öğretmenlik uygulamasının ciddiye alınmaması, özellikle öğretmenlik uygulamasının ciddiyetten uzak yürütüldüğünü ve yetersiz kaldığını düşündükleri tespit edilmiştir. Diğer çalışmalarda da sosyal etkileşim eksikliği, iletişim sorunları, sınıf yönetimiyle ilgili sorunlar, araç-gereç yetersizliği, ders konularının öğretimini destekleyecek uygun materyallerin geliştirilememesi, sadece ders kitabına bağlı kalınarak öğretim yapılması, yapılandırmacı yaklaşıma dayalı öğretimin gerçek sınıf ortamında uygulanamaması, müfredatı öğretmek için yeterli zamanın olmayışı ve kalabalık sınıf ortamları sosyal bilgiler öğretiminde sık karşılaşılan problemler olarak rapor edilmiştir (Arslan, 2007; Aykaç, 2007; İskender, 2007; Kan, 2006; Kılıç, Attila, ve Baykan, 2002; Köroğlu, 2006; Yağcı, 2008; Yeşil, 2009; Yılmaz, 2009).

Yukarıdaki çalışmaların büyük çoğunluğu anket kullanılarak nicel araştırma metodolojisi ile yürütülmüştür. Öğretmenlerin karşılaştıkları sorunların önceden belirlenmiş anket maddeleri ile tespit edilmesinin yanısıra kendi görüşlerine dayalı olarak ortaya koyulmasına da ihtiyaç vardır. Bunun yanısıra, araştırma konusu ile doğrudan ilgili bir çalışma daha önceden yapılmamıştır. Yani, ilköğretim düzeyinde sosyal bilgiler eğitiminde karşılaşılan sorunları mesleğine yeni başlayan sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşlerine dayalı olarak inceleyen bir çalışma henüz bulunmamaktadır. Literatürdeki boşluğu doldurmayı hedefleyen bu çalışmada, “Mesleğine yeni başlayan sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüş ve tecrübelerine göre ilköğretim düzeyinde sosyal bilgiler eğitiminde karşılaşılan sorunlar nelerdir?” sorusuna cevap aranmıştır.

YÖNTEM

Katılımcılar (Örneklem)

Araştırma, Marmara Bölgesi'nin Büyükşehir (Rumuz) ilinde yer alan 3 ilçede gerçekleştirilmiştir. Araştırmaya katılacak öğretmenlerin belirlenmesinde amaçlı örneklem yöntemi kullanılmıştır. Amaçlı örneklem seçimi sürecinde ilk olarak İlçe Milli Eğitim Müdürlükleri ve ilköğretim okulları ziyaret edilerek mesleğinde yeni olan sosyal bilgiler öğretmenleri belirlenmiştir. Öğretmenlerin seçiminde yaş, cinsiyet ve mesleki kıdem yılı ölçüt olarak kullanılmış, yaşı 30'un altında olan ve mesleki çalışma yılı 3 yılı geçmemiş eşit sayıda kadın ve erkek öğretmen araştırmaya katılımcı olarak seçilmiştir. Araştırmanın katılımcı grubu, devlet okullarında görev yapan, 24-27 arası yaşlarda ve mesleki kıdem yılı 1-3 yıl arasında değişen 6 erkek ve 6 kadın olmak üzere toplam 12 öğretmenden oluşmaktadır. Katılımcıların %90'nın mesleki çalışma yılı 1-2 yıl arasında değişmektedir. Araştırma etiği gereği, her bir öğretmen araştırmaya katılmadan önce araştırma hakkında bilgilendirilmiş ve gönüllü katılım esası üzerine araştırmaya katılmıştır. Öğretmenlerin kimliklerinin korunması için her bir öğretmene takma ad verilmiştir (Kadın: Öğretmen 1-6; Erkek: Öğretmen 7-12). Katılımcıların arka planlarına ilişkin bilgiler Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1: Katılımcılar

Rumuz Yılı	Cinsiyet	Yaş	Branş	M. Çalışma Yılı
Öğretmen 1	Kadın	24	Sosyal Bilgiler	2
Öğretmen 2	Kadın	26	Sosyal Bilgiler	2
Öğretmen 3	Kadın	24	Sosyal Bilgiler	2
Öğretmen 4	Kadın	26	Sosyal Bilgiler	2
Öğretmen 5	Kadın	25	Sosyal Bilgiler	1
Öğretmen 6	Kadın	27	Sosyal Bilgiler	2
Öğretmen 7	Erkek	25	Sosyal Bilgiler	1
Öğretmen 8	Erkek	26	Sosyal Bilgiler	3
Öğretmen 9	Erkek	25	Sosyal Bilgiler	1
Öğretmen 10	Erkek	25	Sosyal Bilgiler	1
Öğretmen 11	Erkek	24	Sosyal Bilgiler	1
Öğretmen 12	Erkek	26	Sosyal Bilgiler	1

Verilerin Toplanması

Sosyal bilimler alanında yapılan araştırmalarda yaygın olarak kullanılan veri toplama yöntemi olarak mülakat, bireylerin deneyimlerine, tutumlarına, görüşlerine, şikâyetlerine ve duygularına ilişkin bilgi elde etmede oldukça etkilidir (Yıldırım ve Şimşek, 2005). Bu sebepten, araştırma sorusunu cevaplamak için gerekli veriler yarı yapılandırılmış mülakat protokolü kullanılarak toplanmıştır. Mülakat protokolünün giriş bölümünde her bir katılımcı, araştırma prosedürü, araştırmanın amacı ve problemleri hakkında bilgilendirilmiştir. Mülakat öncesi katılımcılara gerekli güven verilmiş, yapılacak mülakatlardan dolayı kendilerine herhangi bir zarar gelmeyeceği ve ses kayıtlarının tamamen kendilerinin iznine bağlı olduğu belirtilmiştir. Mülakatın yapılacağı yer okulun koşullarına ve öğretmenlerin istek ve tercihlerine göre belirlenmiştir. Mülakat yapılacağı ortamın sessiz olmasına dikkat edilmiştir. Mülakatlar çoğunlukla öğretmenler odasında, öğretmenler odasının uygun olmadığı durumlarda ise okulun diğer bölümlerinde yapılmıştır. Mülakatlarda yönlendirici soru kullanımından titizlikle kaçınılarak, “Mesleğe yeni başlamış bir öğretmen olarak karşılaştığınız sorunlar nelerdir?” şeklinde açık uçlu soruların sorulmasına özen gösterilmiştir. Mülakatlarda öğretmenlerin düşüncelerine açıklık getirmelerini sağlamak veya araştırma konusuyla ilgili daha fazla veri toplamak amacıyla sonda soruları da sorulmuştur. Örneğin, “Sınıfta öğrencilerle sorunlarla karşılaşıyorum” şeklinde görüş bildiren bir öğretmene, “Ne tür sorunlarla karşılaşıyorsunuz? Örnek verebilir misiniz?” sorusu yöneltilmiştir. Her bir katılımcıyla bire bir gerçekleştirilen mülakatlar katılımcıların izni doğrultusunda ses kayıt cihazına kaydedilmiş ve daha sonra word dosyasında metine dökülmüştür.

Verilerin Analizi

Mülakat metinleri betimsel analiz ve sürekli karşılaştırma yöntemleri ile çözümlenmiştir. Veri analizinin ilk aşamasında katılımcıların görüşlerine ilişkin bütüncül bir bakış açısı elde etmek ve verilerdeki bütünlüğü korumak amacıyla mülakat metinleri baştan sona kadar okunmuştur. Daha sonra her bir mülakat metni satır satır okunarak sistematik kodlamaya geçilmiştir. Kodlamada analiz birimi olarak kelime öbekleri ve cümleler seçilmiştir. Kodlama yaparken cümlelerdeki gizli ve açık anlamların açığa çıkarılmasında hem katılımcıların kullandıkları kelimeler hem de araştırmacı tarafından katılımcıların söylemek istediklerini daha iyi ifade edebilecek kavramlar kullanılmıştır. Kodlar ve kodlar arasındaki ilişkiler sayfa kenarlarındaki boşluklara yazılmıştır. Bu süreç her bir mülakat transkripti için uygulanmıştır. Tüm mülakat metinlerinin kodlanması tamamlandıktan

sonra kodlar sürekli karşılaştırmaya tabi tutulmuş, bu süreç sonunda bazı kodlar yeniden adlandırılmıştır. Kodlar arasındaki benzerlik ve farklılıklara dayanılarak kategoriler oluşturulmuş ve kategorilerden temalara ulaşılmıştır. Veri analizi sonucu elde edilen bulguların katılımcıların görüşlerine dayandığını göstermek amacıyla bulguların sunumunda mülakat metinlerinden doğrudan alıntılar yapılmıştır. Doğrudan alıntılar seçilirken karşılaşılan sorunu diğer katılımcılara göre daha iyi ifade eden öğretmenlerin görüşlerinden yararlanılmıştır. Katılımcıların araştırma konusu hakkındaki görüşlerinin önyargısız olarak betimlenmesine önem gösterilmiştir.

BULGULAR

Araştırmaya katılan öğretmenlerin, okulun bulunduğu sosyal ve fiziki çevre, okuldaki öğrenme ortamı, idareciler, öğretmenler, öğrenciler ve öğrenci velileri ile ilgili çeşitli sorunlarla karşılaştıkları tespit edilmiştir. İlköğretim düzeyinde sosyal bilgiler eğitiminde karşılaşılan bu sorunlar birbiriyle son derece ilişkili ve bağımlıdır. Araştırma bulguları alt başlıklar halinde aşağıda detaylı olarak açıklanmıştır.

Okulun Bulunduğu Şehir ve Çevrenin Özelliğinden Kaynaklanan Sorunlar

Bazı katılımcılar, görev yaptıkları okulun büyük bir şehirde olduğunu bundan dolayı okulun bulunduğu sosyal çevrenin demografik açıdan kozmopolit bir yapıda olduğunu, öğrencilerin farklı örf, adet ve geleneklere sahip değişik bölgelerden geldiğini, iç göçler sonucu oluşmuş bu durumun yani kültürel farklılıkların öğretmen ile öğrenciler ve öğrenci velileri arasında çatışma yaşanmasına sebep olduğunu belirtmiştir. Yine, büyük şehrin kırsal veya varoş olarak nitelendirilebilecek bir semtinde bulunan bir okulda görev yapmanın ulaşım problemine neden olduğu, okulun fiziksel çevresinin eğitim-öğretim için uygun olmayan bir yapıda olduğu bazı katılımcılar tarafından belirtilmiştir. Bu bulgulara ilişkin katılımcı görüşleri şunlardır.

Öğretmen 1, *“İstanbul’da görev yapan bir öğretmen, her bölgeden vatandaş olduğu için onların velileriyle ve kültürleriyle de çatışma yaşayabilir ve bu da sorunlara yol açabiliyor”* diyerek kültürel farklılıklardan kaynaklanan sebeplerden dolayı öğretmen ile öğrenci velileri arasında ortaya çıkan iletişim sorunlarına değinmiştir. Öğretmen 9, okulun yakın çevresindeki fiziksel şartların eğitim-öğretim için uygun bir ortam oluşturmadığına dikkat çekerek bu sorunu *“Okulun çevresinden dolayı problemlerle karşılaştım.... Okulun çevresinde fabrikalar var, sanayi yerleşim yeri gibi, okulu andıran bir görüntüsü yok”* sözleriyle dile

getirmiştir. Öğretmen 9 gibi Öğretmen 5 de görev yaptığı okulun fabrikalarla çevrili olduğunu ve güvenli olmadığını belirtmiştir. Okulun yer itibariyle kötü bir yerde bulunduğunu ifade eden Öğretmen 11, görev yaptığı okulun yüksek gerilim hattının altında olduğunu ve yanında mezarlık bulunduğunu söylemiştir. Bu tespitler, bazı okulların çevresiyle ilgili ciddi sağlık ve güvenlik sorunları olduğunu öğretmen ve öğrencilerin istenmedik kazalarla karşı karşıya kalabileceklerini göstermektedir. Öğretmen 9, “Okulun kırsal bir yerde olması ulaşım problemine yol açıyor” diyerek ulaşım problemine parmak basmıştır. Aynı probleme değinen Öğretmen 3, çalıştığı okul ile ikametgah adresi arasındaki mesafenin uzak olmasından dolayı ulaşım problemi yaşadığını bu problemin kendisinin zamanının harcanmasına ve yorgun düşmesine sebep olduğunu belirtmiştir. Öğretmen 5 de ulaşımı karşılaştığı sorunlar arasında göstermiş, akşam vakitleri durağa gitmek için sokakta 20 dakika yalnız yürümenin bir bayan için getirdiği sıkıntılara dikkat çekmiştir. Okulun çevresinden kaynaklanan benzer sorunlarla karşılaşan Öğretmen 12, bu durumun kendisinde hayal kırıklığı oluşturduğunu söylemiştir.

Fiziki Koşullar ve Öğrenme Ortamındaki Kaynakların Yetersizliği ile İlgili Sorunlar

Araştırmaya katılan öğretmenler, görev yaptıkları devlet okullarının küre, harita, atlas, projeksiyon, bilgisayar gibi teknolojik araçlar ve diğer öğretim materyalleri açısından yeterli kaynağa sahip olmadığını, sosyal bilgilere dersine özgü bir laboratuvar olmadığını, harita odasının bulunmadığını, haritaların eski ve kullanışsız olduğunu, sınıf mevcutlarının çok fazla olduğunu, bu yetersizliklerin yapılandırmacı yaklaşıma uygun bir ders işlemede kendilerine sorunlar çıkardığını söylemişlerdir. Bu bulguları betimleyen katılımcı görüşleri aşağıda verilmiştir.

Öğretmen 3, “Çalışma ortamı sıralar ve masalardan ibaret. Okulun badanası yok, sular akıyor. Sosyal bilgiler laboratuvarı yok ve derslikler yetersiz” diyerek okulun fiziki koşullarının ve sınıftaki öğrenme ortamının materyal açısından fakir olduğuna dikkat çekmiştir. Öğretmen 3, sınıf ortasında kolon bulunduğunu bu sebepten ders anlatırken öğrencilerle göz kontağı kurmakta sorunlar yaşadığını ve lavabolardan gelen kötü kokuların koridorlardan sınıfın içerisine kadar girdiğini, okulun fiziksel tasarımının etkili bir öğrenme ortamı oluşturmaktan uzak olduğunu, yeterli temizlik hizmetinin sağlanmadığını ve okulun sağlık koşulları açısından yetersiz olduğunu sözlerine eklemiştir. Öğretmen 5, görev yaptığı okulun fiziksel koşullarının kötü olmasından dolayı sık sık tadilata girdiğini, nihayetinde okuldaki eğitim-öğretim faaliyetlerinin başka bir okula kaydırıldığını,

gittikleri okulda sabah lise derslerinin öğleden sonra ilköğretim ikinci kademe derslerinin verildiğini söyleyerek bu durumun kendisinde oluşturduğu psikolojik sıkıntıyı şu şekilde dile getirmiştir: *“Biz öğretmenler olarak sığıntı imajı verildi bize. Diğer lisenin öğretmenleri olarak da, idare olarak da. Öğretmenler odasında yer bile bulamıyordum.”*

Öğretim teknolojileri ile ilgili olarak Öğretmen 9, *“Projeksiyon yok, sosyal bilgiler laboratuvarı yok, kağıt çoğaltmak istesek çoğaltamıyoruz, tahta yok, harita yok, küre yok..... Çalışma ortamının teknolojik imkansızlıkları etkinlik ağırlıklı bir ders olan sosyal bilgiler dersinin verimli bir şekilde işlenmesine engel olmaktadır”* diyerek atandığı okulda öğretim teknolojilerinin ve materyallerinin yeterli düzeyde olmadığını belirtmiştir. Öğretmen 9, geç de sosyal bilgiler laboratuvarı oluşturarak sorunları aşmaya çalıştığını söylemiştir. Öğretmen 1 de benzer sorunlarla karşılaştığını şu sözlerle ifade etmiştir: *“Eğitim fakültelerindeki olanakların devlet okullarında olmaması, ders kitaplarının, materyallerin, malzemelerin öğretmeni cezp etmemesi. Mesela okullarda harita odası bulunmuyor, projektör yok, eğitim teknolojileri gelişmemiş.”* Öğretmen 1, karşılaştığı bu sorunlar karşısında yılmadığını, okul yönetimi ve öğrencilerle işbirliği yaparak sosyal bilgiler laboratuvarı oluşturduğunu, öğretim materyallerini çeşitlendirdiğini ve çalışma yapıları hazırlayarak öğrenme ortamını zenginleştirdiğini ifade etmiş, *“Materyal kullanımından doğabilecek sorunların öğretmenin elinde olduğuna”* inandığını vurgulamıştır. Öğretmen 3, okulda harita odasının bulunmadığına ve materyal sıkıntısı yaşandığına, *“Haritayı tavan aralarından çıkardım... Materyal istediğiniz zaman önceden hazırlamazsanız sorun oluyor”* sözleriyle dikkat çekmiştir. Öğretmen 5 de haritayı kömürlüklerden topladığını, projeksiyon aletinin olmadığını, materyallerin yetersiz olduğunu, okulda sosyal bilgiler laboratuvarı ve bilgisayar odasının bulunduğunu ama sadece masa ve sandalyelerden ibaret olduğunu, okulun donanım açısından çok yetersiz olduğunu belirtmiştir. Öğretmen 11, *“Sisteme göre hazırlanmış haritalar gerekli ve eski haritalar kaldırılmalı. Yeni teknolojik aletler kullanılmalı. Sistem görselliği istiyor, fakat bu görsellik sadece ders kitaplarında olmamalı, sınıf ortamında da olmalı”* sözleriyle görev yaptığı okulda öğretim materyal ve araçlarının yapılandırıcı yaklaşıma uygun düzeyde olmadığını söylemiştir. Diğer öğretmenler gibi Öğretmen 11 de okulda sosyal bilgiler laboratuvarının olmadığını, projeksiyon sayısının yetersiz olduğunu, haritaların eski olduğunu ve materyal sıkıntısı yaşandığını söylemiştir. Öğretmen 11, diğer ülkelerle karşılaştırma yaparak Türkiye ile Avrupa ülkelerindeki derslik anlayışının farklı olduğunu, bu konuda ülkemizin geride kaldığını düşündüğünü de sözlerine eklemiştir.

Sınıf mevcudunun kalabalık olması ve bu durumun beraberinde getirdiği sorunlar öğretmenler tarafından vurgulanmıştır. Örneğin Öğretmen 1, “Bugün yapılandırmacı yaklaşım 15-20 kişilik bir sınıfa uygulanır ama bu okulun sınıf mevcudu 60 olduğundan ben bu öğrenciyi oturturayım mı, dikkatini mi çekeyim?... 60 tane öğrenciyi bir arada tutmak öğretmenlik değil çobanlık havası yaratıyor” diyerek sınıflardaki öğrenci sayısının fazla olmasının yapılandırmacı kuramın uygulanmasını güçleştirdiğine dikkat çekmiştir. Öğretmen 11 de aynı soruna değinerek sınıf mevcudunun fazla olmasının yapılandırmacı yaklaşımın uygulamaya geçirilmesini engellediğini şu sözlerle ifade etmiştir: “Çalışma ortamları son derece yetersiz çünkü artık yapılandırmacı yaklaşıma yönelik dersler işlendiği için ortamlar yetersiz kalmaktadır.” Öğretmen 11, fiziksel koşulların yetersizliğinin ve sınıf mevcudunun fazla olmasının beraberinde sınıf yönetimini sorununu da getirdiğine şu şekilde değinmiştir: “Sınıflar kalabalık ve dar. 50–55 kişilik sınıflar var. Öğrencilerin çoğu üçer kişi oturuyor ve sıraları tahtaya kadar dayanıyor. Sınıflardaki öğrenci sayısının fazla olması, sınıf kontrolünü sağlamada problemlere yol açıyor.” Öğretmen 11, sınıf mevcudunun fazla olmasının öğrenciler arasındaki bireysel farklılıkları göz önüne alan yapılandırmacı yaklaşıma dayalı çağdaş öğretim yöntem ve tekniklerinin kullanmasını da zorlaştırdığını şu sözleriyle ima etmiştir: “Sınıf mevcudu fazla. 40 öğrenci var ve hepsinin de bireysel farklılıkları var. Hepsine ulaşamıyoruz çünkü anlama seviyeleri farklı.” Öğretmen 4 de “ders saatleri haftada üç saat ve sınıf mevcudu en az 35” diyerek bu durumun yapılandırmacı kuramın uygulanmasını zorlaştırdığını söylemiştir. Öğretmen 9, “Sınıfların çok kalabalık olması bizim sınıfta eğitim-öğretimi iyi bir şekilde yürütmemizi engelliyor” diyerek aynı sorunla karşılaştığını söylemiştir. Mesleğinde yeni olan sosyal bilgiler öğretmenlerinin karşılaştıkları sorunları betimleyen bu alıntılar, sosyal bilgiler öğretmenlerinin sınıflarında yapılandırmacı yaklaşıma dayalı öğrenci-merkezli etkinlikleri değil, davranışçı yaklaşıma dayalı düz anlatım gibi geleneksel öğretmen-merkezli öğretim yöntemlerini kullanmak zorunda kaldıklarını göstermektedir. Ayrıca, 40–50 hatta 60 kişilik mevcut bulunan sınıflarda sınıf kontrolünü sağlamada sarf edilen eforun daha fazla olması, bu şekilde derse giren öğretmenlerin mesleki heyecanlarını yitirmelerine sebep olabilmektedir.

Öğretmenler ve Okul Yöneticileri ile Karşılaşılan Sorunlar

Katılımcılar, okuldaki meslektaşlarının ve idarecilerin yardımına veya rehberliğine ihtiyaç duyduklarında kendilerine yeterli ilginin gösterilmediğini, onlardan taminkar destek alamadıklarını, mesleki

dayanışmanın olmamasının da ötesinde mesleki kıdem düzeyi yüksek (emekliliği yaklaşmış) öğretmenlerin kendilerinin idealist yaklaşımıyla alay ettiklerini ve kendilerine karşı küçümseyici bir tutum takındıklarını belirtmişlerdir. Öğretmenler, meslek heyecanı zayıflamış veya sönmüş öğretmenlerin bu psikolojilerinin okuldaki söz ve davranışlarına da yansıtıldığını, öğretmenler odasında eğitim ve öğretim ile ilgili konu ve sorunların konuşulmasından çok eğitimle ilgisi olmayan konular üzerine konuşmalar yapıldığını bu durumun kendilerinin öğretmenlik mesleğine duyduları şevk ve heyecanın kırılmasına sebep olduğunu söylemişlerdir. Bazı öğretmenler de idarecilerin öğretmenler arasında ayırım yaptığını, her öğretmene eşit davranmadığını, çocuklarını nasıl eğiteceklerini yeterince bilmeyen öğrenci velilerini bilgilendirmek ve bilinçlendirmek için idarenin çaba göstermediğini bu durumun kendilerine yük getirdiğini belirtmişlerdir. Bu bulguları betimleyen katılımcı görüşlerinden bir kısmı aşağıda verilmiştir.

Öğretmen 1, mesleki gelişimine katkıda bulunabilecek öğretmen bulmakta zorluk yaşadığını *“Kendime rehberlik edecek öğretmene ihtiyaç duydum ve bu konuda mevcut öğretmenler yetersiz kaldı”* sözleriyle ifade etmiştir. Öğretmen 1, öğretmenler arasındaki diyalogların mesleki ve profesyonel gelişimlerine katkıda bulunacak nitelik ve düzeyde olmadığını da şu sözlerle belirtmiştir: *“Mesleğinde 10 ile 20. yılını doldurmuş, heyecanlarını kaybetmiş öğretmenlerin bizim idealist çalışmalarımızla dalga geçmesi.... Öğretmenlerin, öğretmenler odasındaki muhabbetleri ders ile ilgili değil, daha çok kahve ortamına benziyor. Dedikodu var, futbol var, siyaset var, yani eğitim sorunları hariç her şey konuşuluyor.”* Öğretmen 12 de benzer tespitlerde bulunmuş, görev yaptığı okuldaki öğretmenlerin meslek aşkının zayıf olduğunu, öğretmenler odasında eğitimle ilgili konuların tartışılmasına pek rastlamadığını daha çok magazin ve ev işleri gibi konuların konuşulduğunu söylemiştir. Aynı problemlere değinen Öğretmen 9, erkek öğretmenlerin futbol ve siyaset, kadın öğretmenlerin ise kozmetik, magazin ve televizyon dizileri ile ilgili konular üzerine konuştuklarını, öğretmenler odasındaki dedikodu türündeki bu muhabbetlerden rahatsız olduğunu ifade etmiştir. *“Öğretmenler okumuyor, en temel konular hakkında bile eksiklikleri var ve öğretmenlerin entelektüel birikimleri yok”* şeklinde tespitler yapan Öğretmen 9, bazı meslektaşlarının öğrencilere kötü örnek olduğunu şu sözlerle eleştirmiştir: *“Öğretmen, öğrenciye kötü örnek oluyor. Mesela öğretmen sigara içme diyor, ama bunu öğrencinin karşısında sigara içerek söylüyor.”* Öğretmen 3, yapılandırmacı yaklaşıma göre sosyal bilgiler öğretimi yaparak öğrencilerin derse aktif katılımını sağlamaya çalıştığını ama bu durumun diğer öğretmenler tarafından ders işlenmiyormuş gibi algılandığını ve bunun da sorun oluşturduğunu ifade etmiştir. Bu ifadeler, mesleğine yeni başlayan sosyal

bilgiler öğretmenlerinin görev yaptıkları okullardaki kıdemli meslektaşlarıyla aralarında asgari müştereklerin az olduğunu, yerleşmiş okul kültürüne ayak uydurmak istemediklerini bunun sonucu ister istemez oryantasyon sorunu yaşadıklarını göstermektedir.

Katılımcılar, meslek heyecanını yitirmiş, öğretmenlik mesleğine yeterli ilgi göstermeyen, mesleğine yeni başlamış genç öğretmenlere yeterince rehberlik yapmayan kıdemli öğretmenleri eleştirmenin yanında okul idaresi ile ilgili şikayetlerde de bulunmuşlardır. Örneğin Öğretmen 1, *“Velilerin bilinçlenmesi için de okulun ayrıca bir çabası olmamaktadır. Okul içerisinde de veliyi yönlendirmek ve onlara laf anlatmak hayli zor oluyor”* diyerek idarenin velilerle iletişiminin zayıf olmasının kendilerine yeni külfetler getirdiğini söylemiştir. Öğretmen 9, *“Okul müdürleri okullarda kendilerine göre kurallar koyuyorlar. İdeolojik olarak adam kayırmalar oluyor”* şeklinde tespitte bulunarak idarecilerin keyfi tutumlarına dikkat çekmiştir. Öğretmen 9, eğitim amaçlı gezi düzenleneceği zaman, okul yöneticilerinin prosedürü gereğinden fazla abarttığını, idarecilerin bu tavırlarını sorun olarak gördüğünü şöyle ifade etmiştir: *“Sorun olarak bürokrasiye fazla boğulmamızı söyleyebilirim. Resmi evrakları kitabına göre uydurmamızı istiyorlar.... Bizim inisiyatif kullanma hakkımız yok.”* Öğretmen 11, okul idaresinin öğrencilere karşı ilgisizliğinden yakınarak müdür ve yardımcılarının kendilerini öğrenciler hakkında pek fazla bilgilendirmediğini spesifik bir örnek vererek açıklamıştır: *“İdare bizi öğrenciler hakkında daha fazla yönlendirebilir. Örneğin, bir öğrencim sara hastasıymış, ama benim bundan haberim yoktu.”* İdarecilerle ilgili karşılabilecek farklı bir soruna değinen Öğretmen 3, okul müdürünün kendisine bağırması karşısında haklarını ve resmi prosedürü yeterince bilmediği için sesini çıkaramadığını söylemiştir: *“Haklarımın neler olduğunu çok iyi bilmiyordum. Mesela okula geç kaldığın zaman müdür bana herhangi bir olumsuz tavırla davrandığı zaman, ben ona karşı nasıl davranabilirim?”* Öğretmen 3, okul idaresinin siyasi görüşlere bağlı olarak zaman zaman taraflı davranabildiğini şöyle dile getirmiştir: *“Okullarda sendikalaşma var. Sendikalı bireyler birbirlerinin yaptıklarını görmüyorlar.”* Bu sorunlara ilaveten, bazı katılımcılar, idarecilerin fakir öğrencilere ayırım yaptıklarını, öğrencilerden usulsüz para topladıklarını, öğrenci velileriyle okul bahçesinde tartıştıklarını, ders zili çaldığında bazı öğretmenlerin derse geç girdiklerini, ideolojik ve siyasi sebeplerden dolayı öğretmenler arasında gruplaşmalar olduğunu, zaman zaman siyasi görüş ayrılıklarının öğretmenler odasına taşınabildiğini ve kıdemli öğretmenlerin *“her şeyi ben bilirim, sen daha yeni başladın dur bakalım”* şeklindeki tavırlarından dolayı onlara karşı fikirlerini rahatça söyleyemediklerini belirtmişlerdir.

Öğrenciler ile Karşılaşılan Sorunlar

Öğretmenlerin öğrencilerle ilgili çeşitli sorunlar yaşadıkları da belirlenmiştir. Öğretmenlerin neredeyse tamamı öğrencilerin öğrenme, öğrenmeye karşı güdülenme ve hazır bulunuşluk düzeylerinin oldukça düşük olduğunu, sorumluluklarının bilincinde olmadıklarını, derse hazırlıksız geldiklerini, verilen ödevleri yapmadıklarını, sınıfta nasıl hareket etmeleri gerektiğini bilmediklerini, sınıfta disiplinsiz davranışlar -bağırarak, gezmek, kavga etmek ve söz dinlememek gibi- sergileyerek çoğu kez sınıf kurallarına uymadıklarını, sosyal bilgiler dersine ilgi duymadıklarını ve derse karşı tutumlarının olumsuz olduğunu belirtmişlerdir. Bazı öğretmenler de, öğrencilerin amaçsız olduklarını veya kendi gelecekleri için yüksek hedefler belirlemediklerini, empati kuramadıklarını, olaylara kendi pencerelerinden baktıklarını, sadece kendilerini düşünerek bencil davrandıklarını ve bu yüzden rehberliğe ihtiyaç duyduklarını ama kendilerinin böyle bir iş için zamanlarının olmadığını vurgulamışlardır. Bu bulguları betimleyen katılımcı görüşleri, mülakat metinlerinden alınan doğrudan alıntılarla birlikte aşağıda verilmiştir.

Öğretmen 1, II. kademe öğrencilerinin yaşları itibarıyla kendilerine model arayışı içinde olduklarını ama görev yaptığı okuldaki öğrencilerin çoğunun çevrelerinde örnek ve model olarak alabilecekleri yüksek öğrenim görmüş insanların sayısının az olduğunu, bu durumun öğrenciler adına bir dezavantaj oluşturduğunu söylemiştir. Öğretmen 1, öğrencilerin yüksek hedeflerinin olmadığını ve derse karşı ilgisiz olduklarını da şöyle dikkat çekmiştir: *“Hedefledikleri yer Endüstri Meslek Liseleri. Hedefleri çok düşük ve çabaları çok az.... İki hafta önceki konuları bırakın bir kenara daha geçen hafta işlediğimiz dersi bilmiyorlar. İlk defa duyuyorlarmış gibi yüzüme bakıyorlar.”* Öğretmen 1, öğrencilerin öz-denetleme yeteneklerinin yeterince gelişmediğini ve kendi öğrenmeleri için üzerlerine sorumluluk almadıklarını şu cümlelerle ifade etmiştir: *“Öğrencilere karşı disiplini sağlamada sıkıntı çektim.... Çocuklar derse hazırlıksız geliyorlar. Sınavdan bir gün önce çalışıyorlar. Ödevlerini yapmıyorlar. Sorumsuzlar. Yüzde 80’i bu şekilde sınıfın.”* Öğrenci velilerinin eğitim düzeyinin öğrencilerin öğrenme düzeylerini de etkilediğini, bazı anne ve babaların çocukların çanta ve defterlerinin alınmasıyla onların derse veya öğrenmeye hazır hale geldiklerini düşündüklerini belirten Öğretmen 11, şu tespitlerde bulunmuştur: *“Aileler yetersiz veya okuma yazma bilmeyen aileler var. Bu yüzden çocuklarda temel oluşturmak zor olmaktadır. İlköğretime başlayınca öğrenciye temel eksiklik yansıyor ve işlenmiş öğrenci gelmiyor.”* Öğretmen 11, öğrencilerin derse karşı ilgilerinin çok düşük olduğunu, bunun çeşitli disiplin sorunlarını da beraberinde getirdiğini vurgulayarak şunları söylemiştir: *“Çocukların çoğu zorunlu olarak derse geliyor ve sosyal*

bilgiler dersini sevmiyorlar. Öğrenci de dersi sevmediği için derste problemlere yol açıyor.” Öğretmen 9, alt yapı yetersizliği, derse ve öğrenmeye karşı ilgisizlik gibi öğrencilerden kaynaklanan ve etkili bir sosyal bilgiler öğretiminin önünde engel olarak gördüğü sorunları şu şekilde özetlemiştir:

Öğrencilerin bilgisizliğini ve hazır bulunuşluğunun zayıf olmasını daha önemli bir sorun olarak görüyorum.... Öğrencilerin eğitim olarak alt yapıları yok denecek kadar az. Öğrencilerin çoğu okumak istemiyor, amaçları yok, amaçları olan öğrencilerin de zamanını çalarak dersi sabote etmeye yöneliyorlar.... Sosyal bilgiler dersini sevmiyorlar. Öğrenci de dersi sevmediği için derste problemlere yol açıyor.... Öğrenciler içerisinde buldukları yaş dönemiyle ilgili olarak, tam ergenliğe girmedikleri için empati yeteneğinden yoksunlar... Öğrencilerde bencillik var.”

Öğrenci davranışıyla ilgili olarak Öğretmen 9, öğrencilerin parmak kaldırmadan konuştuklarını, bağırdıklarını, ayakta gezdiklerini, sınıf ortamında nasıl hareket etmeleri gerektiğini bilmediklerini ve şiddete başvurduklarını belirterek bu durumun öğretime ayrılan zamanın öğrenci davranışlarını iyileştirmeye yönelik konuşmalar yapılması için harcanmasına sebep olduğunu şöyle açıklamıştır: “Çocuk beton çivisi getirmiş okula ve arkadaşının gözüne sokmaya çalışıyor. Kız arkadaşına yumruk atıyor, beni görüyor ve hiç bir şey olmamış gibi davranıyor... Öğrenciler, sınıfa uygun davranışları bilmiyor ve bu durum böyle olunca da derste ben bol bol nutuk atmak zorunda kalıyorum.” Katılımcılar ayrıca, öğrencilerde okul kültürünün olmadığını, kütüphaneye giden öğrencilerin diğer arkadaşları tarafından aşağılandığını ve bazı öğrencilerde özgüven eksikliğinin bulunduğunu belirtmişlerdir.

Öğrenci Velileri ile Karşılaşılan Sorunlar

Öğretmenlerin öğrenci velileri ile karşılaştıkları sorunlar olarak, öğrenci velilerinin eğitim düzeyinin düşük olması, bunun sonucu çocuklarının eğitimine ilgisiz kalmaları, veli toplantılarına gitmemeleri, çocuklarının eğitiminde nasıl bir rol oynamaları gerektiğini bilmemeleri veya ne gibi sorumluluklarının olduğunun bilincinde olmamaları, öğretmenle nasıl iletişim kuracaklarını bilmemeleri, bazen öğretmene karşı kaba davranışlarda bulunmaları ve çocuklarıyla ilgili bir sorun ortaya çıktığında kendi sorumluluklarını gözdardı ederek hemen öğretmeni suçlama yoluna gitmeleri

tespit edilmiştir. Bu sorunları örneklendiren öğretmen görüşleri aşağıda verilmiştir.

Öğretmen 1, çoğu öğrenci velisinin eğitim düzeyinin düşük olduğunu, birçok velinin okuma-yazma dahi bilmediğini, bu olumsuz durumun ister istemez veli davranışlarına da yansıdığını, bazı velilerin öğrencilerinin eğitiminde nasıl rol oynamaları ve öğretmenlerle nasıl bir iletişim kurmaları gerektiğini bilmediklerini şu cümlelerle açıklamıştır:

[Veliler] çocuğun bütün ihtiyaçlarını karşılamış olmakla her şeyin bittiğini düşünüyorlar. Kalemını alıyoruz, defterini alıyoruz, harçlığını da veriyoruz bizden çıktı anlayışı hâkim. Öğrenci ile yaşanan bir problemde veli gelip sizin yanınızdan tutabiliyor.... Toplantılara veliler gelmiyor.... Çoğu okuma yazma bilmiyor. Çocuğuna nasıl eğitim vermesi gerektiğini bilmiyor.... Veliler öğretmenlere karşı nasıl davranmaları gerektiğini bilmiyorlar. Mesela sen ders anlatıyorsun, sınıfın kapısını çalmadan veli içeri giriyor.... Veli çocuğun niteliğinden, öğrenme yaşantılarının nasıl olduğundan ziyade notunu merak ediyor. Okula gitmeyi diploma olarak görüyor ve sadece sınıf geçmek olarak görüyor.... Çocukları derste zayıf oldukları zaman öğretmenleri suçlayabiliyorlar veliler. Hataları kendilerinde aramıyorlar.

Öğretmen 11 ise, bazı ailelerin çocuklarının ceplerine harçlık koymakla veli olarak vazifelerini yapmış oldukları düşüncesine kapıldıklarını ve velilerin kitap okuma alışkanlığının olmadığını belirtmiştir. Öğretmen 11'in görüşüne paralel olarak Öğretmen 3, ailelerin çocuklarıyla yeteri kadar ilgilenmediğini, "Saldım çayıra Mevla'm kayıra" anlayışında olduklarını ve asıl önceliklerinin not olduğunu "9 ay gelmezler, 9 ayın son 15 günü devamlı gelirler, çünkü not için gelirler" sözleriyle ifade etmiştir. Öğretmen 9, okuldaki toplantılara davet edilen velilerin büyük çoğunluğunun yapılan toplantılara iştirak etmediğini, toplantılara katılım sayısının 15'i geçmediğini, bazı velilerin kendisini eliyle dürttüğünü ve öğretmenlik mesleğine bir mühendis veya doktor gibi saygı göstermediklerini belirtmiştir. Öğretmen 9, velilerin öğrencilerinin eğitimi için okul ile işbirliğine gitmediklerini ve okuldaki eğitim ve öğretim faaliyetlerinin iyileştirilmesi için gayret göstermediklerini şu sözlerle ifade etmiştir: "Veliler her şeyi devletten ve öğretmenden bekliyorlar. Kendi çabaları yok okulun sorunlarına yönelik bir etkileri veya etkinlikleri yok." Diğer katılımcılar da çoğu öğrenci velisinin sosyo-ekonomik durumunun yeterli düzeyde olmadığını, eğitim düzeylerinin düşük olduğunu, çocuklarının

eğitimine karşı ilgisiz kaldıklarını, çocuğunun öğrenme yaşantısının niteliğinden çok notuyla ilgilendiklerini, not konusunda öğretmene baskı yaptıklarını, okula gitmeyi sınıf geçmek ve diploma almak olarak algıladıklarını, bazı velilerin nerede nasıl hareket edeceklerini bilmediklerini, okulun kurallarına uymadıklarını, okulun görüşme saatinin dışına çıktıklarını, idare ile kavga ettiklerini ve öğretmene saygı duymadıklarını belirtmişlerdir.

Diğer Sorunlar

Yukarıdaki sorunların yanında bazı öğretmenler, lisansta aldıkları eğitimin özellikle eğitim bilimleri, okul deneyimi ve öğretmenlik uygulamasındaki derslerin olduğunu, bu sebeplerden öğrencilikten öğretmenlik mesleğine geçiş sürecinde, öğrenci kimliğinden öğretmen kimliğine bürünmede, teorik bilgilerini uygulamaya dönüştürmede ve gerçek okul ortamına uyum sağlamakta güçlük çektiklerini belirtmişlerdir. Katılımcıların çoğu lisans döneminde yeterince uygulamalı eğitimin vermediğini, üniversitede teorik olarak öğrenilen bilgi ile okulda pratik yaparak kazanılan bilgilerin farklı olduğunu, lisans öğrenimlerinin kendilerini görev yaptıkları okuldaki öğrenme ortamına hazırlama açısından yeterli olmadığını, üniversitede öğretilen soyut bilgilerden ziyade ilköğretimdeki gerçek sınıf ortamına girmek suretiyle yaşayarak ve yaparak bir şeyler öğrendiklerini söylemişlerdir. Bir kısım öğretmen de öğretmenlik mesleğine ilişkin öz-yeterlilik ve öğrencilerle iletişim konusunda diksiyon sorunu yaşadığını belirtmiştir. Bazı katılımcılar da müfredatın, ders kitaplarının ve sınav sisteminin sürekli değiştirilmesini eleştirerek, deneme-yanılma şeklinde yapılan bu değişikliklerin kendilerini olumsuz etkilediğini, öğrencileri yeni sınav sistemine göre hazırlamak zorunda kaldıklarını, uzun vadeli planlar yapamadıklarını ve alanda uzmanlaşmalarının geciktiğini belirtmişlerdir. Bu sorunları örneklendiren katılımcı görüşlerinin bir kısmı doğrudan alıntı olarak aşağıda verilmiştir.

Öğretmen 9: “*Öğretmenlik bilgi ve becerisi dışında lisans öğrenimimi beni mesleğe hazırlama açısından pek yeterli görmüyorum.... Staj okullarının yerine üniversite içerisinde uygulamaya yönelik bir eğitim daha iyi olacaktır.*”

Öğretmen 4: “*Mezun olduğumuz üniversite teorik olarak yeterli olup, uygulama açısından yetersiz kalmaktadır.... Görev yaptığım okulda resmi işler ağırlıklı ve bu eğitim üniversitede yeterli verilmedi. Kâğıt üzerindeki ile gerçek hayattakiler arasında fark var.*”

Öğretmen 12: *“Yapılandırmacı eğitim adına birtakım şeyler yapıldı. Ama çalıştığım çevrenin sosyo- ekonomik çevresi ve ailenin ilgisizliği göz önüne alınırsa lisans öğrenimimi yeterli görmüyorum.”*

Öğretmen 1: *“Öğretmenlik yaparak ve yaşayarak öğreniliyor. Üniversitede öğrenilmiyor.”*

Öğretmen 11: *“Laboratuvar ortamını, çalışma sahasını yeterince bulamadık.... Bilgiler üniversitede hayata geçirilemediği için mesleğe başladığımda sorunlarla karşılaştım.”*

Öğretmen 9: *“Öğrencilere yeterli miyim diye korktum. Yeterli bir donanıma sahip olarak mı geldim diye tereddüt ettim.”*

Öğretmen 4: *“Yasal olmamasına karşın biz öğretmenler olarak ders saatlerinde çocuklara test çözdürüyoruz.”*

Öğretmen 11: *“Türk İnkılâp Tarihi dersinde 155 kazanım var, fakat sizin 36 haftada, 3 saatlik dersle bu kazanımları vermeniz mümkün değildir. Ortalama her 30 dakikada bir kazanım vermeniz gerekiyor ki bu da mümkün değildir.”*

SONUÇ VE TARTIŞMA

Mesleğine yeni başlayan sosyal bilgiler öğretmenlerinin görev yaptıkları okulun bulunduğu sosyal ve fiziki çevrenin şartları, öğrenme ortamındaki kaynakların yetersizliği, idareciler, öğretmenler, öğrenciler ve öğrenci velileri ile ilgili çeşitli problemlerle yaşadıkları, bu sorunların birbirleriyle oldukça ilişkili ve bağımlı olduğu tespit edilmiştir. Katılımcılar, büyük şehirde çalışıyor olmanın dezavantajlarına değinerek, görev yaptıkları okulun yanbaşında fabrikalar olduğunu, fiziksel çevresinin eğitim-öğretim için uygun bir yapıda olmadığını, okulun sosyal çevresinin de demografik açıdan kozmopolit bir yapıda olduğunu, velilerin farklı örf, adet ve yaşantı tarzına sahip olduğunu, bu durumun yani kültürel farklılıkların öğretmen ile öğrenciler ve öğrenci velileri arasında çatışmalara sebep olduğunu belirtmişlerdir. Katılımcılar, çalıştıkları devlet okullarının atlas, harita, küre, projeksiyon ve bilgisayar gibi teknolojik araç-gereç ve öğretim materyalleri açısından yetersiz olduğunu bu yetersizliklerin yapılandırmacı yaklaşımın gerçek sınıf ortamında uygulanmaya geçirilmesini oldukça zorlaştırdığını belirtmişlerdir. Araştırmaya katılan mesleğine yeni başlamış sosyal bilgiler öğretmenlerinin meslektaşlarından ve idarecilerden yeterli destek görmedikleri, rehberliğe ihtiyaç duyduklarında onlardan yardım alamadıkları yani mesleki dayanışmadan nisbeten yoksun oldukları, kıdemli öğretmenlerin kendilerinin idealist yaklaşımıyla alay ettikleri, bu durumun

kendilerinin öğretmenlik mesleğine duyduları şevk ve heyecanın kırılmasına sebep olduğu belirlenmiştir. Katılımcıların öğrencilerle ilgili sorunlarla da karşılaştıkları, öğrencilerin öğrenmeye hazır bulunuşluk düzeylerinin düşük olduğu, sosyal bilgiler dersine karşı ilgilerinin zayıf olduğu, sorumluluklarını yerine getirmedikleri, verilen ödevleri yapmayarak derse hazırlıksız geldikleri, sınıf kurallarına uymayarak disiplini bozacak davranışlarda buldukları tespit edilmiştir. Katılımcıların, öğrencilerin yanısıra öğrenci velilerinden kaynaklanan sorunlarla da karşılaştıkları, çoğu öğrenci velisinin eğitim düzeyinin düşük olmasından dolayı çocuklarının eğitimiyle yeterince ilgilenmedikleri ve sorumluluklarını yerine getirmedikleri, veli toplantılarına katılmadıkları ve öğretmenlere saygısız davranışlarda buldukları belirlenmiştir. Bu sorunların yanında bazı katılımcıların, lisans öğrenimlerinin kendilerini öğretmenlik mesleğine hazırlama açısından yeterli bulmadıkları, okul deneyimi ve öğretmenlik uygulaması gibi uygulamalı lisans derslerinin etkisiz olmasından dolayı öğrencilikten öğretmenlik mesleğine geçiş sürecinde teorik bilgilerinin gerçek sınıf ortamında pratiğe aktarmada güçlük çektikleri tespit edilmiştir.

Bu araştırmadan elde edilen bulgular literatürde açıklanan önceki araştırma sonuçlarıyla örtüşmektedir. Mesleğine yeni başlayan öğretmenlerin okulun ve çevresinin şartlarından kaynaklanan ve tüm öğretmenlerin uğraşmak zorunda kaldıkları sorunlar yanında kendilerine özgü sorunlar yaşadıkları, kendi başlarına terk edildikleri, sahipsiz kaldıkları ve bazı meslektaşları tarafından dahi anlaşılmadıkları, onlardan yeterli yardım, destek ve rehberliği alamadıkları görülmektedir. Devlet okullarındaki ekonomik sıkıntılardan dolayı kaynakların yetersiz olması, davranışçı öğrenme kuramına dayalı bir öğretim felsefesi ve yaklaşımı benimsemiş öğretmenler ve lisans programındaki derslerde uygulamalı derslere gerekli önemin verilmemesi yapılandırmacı yaklaşıma uygun sosyal bilgiler eğitiminin ülkemizde uygulamaya geçirilmesini güçleştirmekte ve eğitim-öğretimin kalitesini düşürmektedir. Bu araştırmada sadece Öğretmen 1 ve Öğretmen 9'un karşılaştıkları sorunlar karşısında ümitsizliğe düşmeden çözüm arayışına girdikleri, daha iyi bir sosyal bilgiler eğitimine zemin hazırlayacak girişimlerde buldukları ve yaptıkları çalışmalar sonucunda bazı başarılar elde ettikleri, sorunları mümkün olduğunca asgari düzeye indirdikleri görülmüştür. Arka planları birbirine yakın olan diğer öğretmenlerin böyle bir arayış ve çaba içerisine girmemeleri düşündürücüdür. Bu tespit, öğretmenlerin sosyal bilgiler öğretiminde karşılaştıkları sorunların ortadan kaldırılmasına yardım etmek için İngiltere'de olduğu gibi '*araştırmacı-öğretmen*' yaklaşımının uygulanmaya konulmasının gerekli olduğunu göstermektedir.

ÖNERİLER

Araştırma bulgularına dayalı olarak şu önerilerin yapılabilir. Okul Deneyimi ve Öğretmenlik Uygulaması derslerinin amaçlarını gerçekleştirmede, yani öğretmen adaylarını mesleğe hazırlamada, yetersiz kaldığı ve başarısız olduğu gerçeği göz önüne alınarak bu derslerin yeniden yapılandırılması, dersin yürütülmesinden sorumlu öğretim elemanı, okul idarecisi ve rehber öğretmenlerin sorumluluklarını ne derece yerine getirdikleri performans kriterleri ve özellikle öğrenci değerlendirmeleriyle belirlenmeli ve elde edilen sonuçlara göre gerekli yaptırımlara gidilmelidir. Çok kültürlü eğitime yönelik çalışmalar hızlandırılmalı, öğretmenlerin farklı kültürlerden gelen öğrenci ve öğrenci velileri ile nasıl etkili bir iletişim kurulabilecekleri, dışlamadan ve küçük görmeden onlara nasıl yaklaşabilecekleri öğretilmelidir. Milli Eğitim Bakanlığı çıkaracağı bir yönetmelik ile, okul idarecileri, öğretmenler ve özellikle Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık öğretmenlerini eğitim düzeyi düşük öğrenci velilerini çocuklarının öğreniminde nasıl bir rol oynamaları ve onları nasıl eğitmeleri gerektiği konusunda bilinçlendirmekle sorumlu tutmalı ve böylece daha çok eğitsel kol çalışmalarıyla sınırlı kalan rehber öğretmenlik rolü daha işlevsel hale getirilmelidir. Okul idarecilerinin ideolojik davranmalarının, öğretmenler arasında ayırım yapmalarının ve keyfi uygulamalarda bulunmalarının önüne geçmek için caydırıcılığı olan tedbirler alınmalı ve titizlikle uygulanmalıdır. Yapılandırmacı kuramı uygulamak için özel bir çaba gösteren öğretmenler tespit edilerek ödüllendirilmeli ve davranışçı öğrenme modeline göre yetişmiş öğretmenlerin bu öğretmenlerin sınıflarında gözlem yapmaları sağlanmalıdır. Hizmet-içi ve hizmet-öncesi sosyal bilgiler öğretmenlerine öğretimde karşılaştıkları sorunların üstesinden nasıl gelebilecekleri '*eylem araştırması*' yaklaşımının lisans düzeyinde uygulamalı bir ders olarak öğretilmesi ve hizmet-içi eğitim kurslarının düzenlenmesi ile mümkün olabilir. Eğitim fakültelerinin lisans programlarında böyle bir yenilik yapılması, katılımcıların çoğunun şikayet ettiği teori ile uygulama arasındaki uçurumun kısaltılmasına ve daraltılmasına da katkı sağlayacaktır.

KAYNAKLAR

- Acar, R. (2003). Sosyal bilgiler dersi içeriğinin öğretiminde karşılaşılan Sorunlar ve çözüm önerileri. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Eskisehir: A.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ağır, Ö. (2003). İlköğretim ikinci kademe sosyal bilgiler dersinin öğretiminde karşılaşılan sorunlar. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Erzurum: A.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Akgül, N. İ. (2006). Sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler öğretiminde kullandıkları yöntemler ve karşılaşılan sorunlar (Niğde ili örneği). Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Malatya: N.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Arslan, M. (2007). Eğitimde yapılandırmacı yaklaşımlar. Ankara Üniversitesi Bilimleri Fakültesi Dergisi, 40(1), 41-61.
- Arsıntaş, S. (2006). 6. ve 7. Sınıf sosyal bilgiler ders program uygulamalarında karşılaşılan sorunların öğretmen görüşleri açısından incelenmesi. (Malatya ili örneği). Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Malatya: F.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Atbaşı, C. (2007). İlköğretim II. kademe (6. ve 7. sınıfta) sosyal bilgiler dersinin öğretimi ve öğretiminde yaşanan güçlükler (Aksaray örneği). Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Konya: S.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Aykaç, N. (2007). İlköğretim sosyal bilgiler dersi eğitim-öğretim programına öğretmen görüşleri. Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 6(22), 46-73.
- Battal, N., Yurdakul, B. ve Sahan, H. H. (1998). Farklı branşlardan mezun olan sınıf öğretmenlerinin öğretmenlik mesleğine ilişkin görüşleri ve karşılaştıkları sorunlar (Balıkesir örneği). Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 1(2), 19-34.
- Erdemir, N. (2007). Mesleğine yeni başlayan fen bilgisi öğretmenlerinin karşılaştıkları sorunlar ve şikayetler. Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 6(22), 135-149.
- Işık, Y. (2001). İlköğretim 4. ve 5. sınıf sosyal bilgiler programının sınıf ortamında öğretilmesinde karşılaşılan güçlüklerle ilgili uzman, müfettiş ve öğretmen görüşleri. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: H. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- İskender, P. (2007). İlköğretim okullarında sosyal bilgiler öğretiminin öncelikleri ve sosyal bilgiler öğretmeni yetiştirmeye yönelik çıkarımlar. Ahî Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi, 8(1), 21-29.
- Kan, Ç. (2006). Etkili sosyal bilgiler öğretimi arayışı. Kastamonu Üniversitesi Kastamonu Eğitim Dergisi, 14 (2), 537-544.
- Kılıç, A., Attila, R. ve Baykan, Ö. (2002). Sosyal bilgiler dersinin öğretiminde yaşanan güçlükler. Çağdaş Eğitim Dergisi, 293(27), 27-36.

- Köroğlu, F. İ. (2006). İlköğretim I. kademe 5. sınıf sosyal bilgiler dersinin öğretimi ile ilgili sorunlar. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özdemir, S. ve Yalın, H. İ. (2000). Öğretmenlik mesleğine giriş (Geliştirilmiş 3. baskı). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Poyraz, A. (2007). İlköğretim okullarında görev yapan aday öğretmenlerin sınıfta karşılaştıkları disiplin sorunu (Kırıkkale örneği). Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: G.Ü. Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Ryan, K. (1980). Bitting the apple: Accounts of first year teachers. Newyork: Longman.
- Üstüner, M. (2004). Geçmişten günümüze Türk eğitim sisteminde öğretmen yetiştirme ve günümüz sorunları. İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 5(7). (<http://web.inonu.edu.tr/~efdergi/arsiv/Ustuner.htm>).
- Yağcı, R. (2008). Sosyal bilgiler öğretiminde eleştirel düşünme: İlköğretim 5. sınıf sosyal bilgiler öğretiminde, öğretmenlerin eleştirel düşünme becerilerini geliştirmek için uyguladıkları etkinliklerin değerlendirilmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yanpar, Ş. T. (1997). İlköğretimde sosyal bilgiler öğretiminde karşılaşılan sorunlar ve çözüm önerileri. Çağdas Eğitim Dergisi, 22(231), 41-43.
- Yeşil, R. (2009). Sosyal bilgiler aday öğretmenlerinin sınıf içi öğretim yeterlikleri. (Kırşehir örneği). Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, 7(1), 23-48.
- Yıldırım, A., ve Şimşek, H. (2005). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri (5. baskı). Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Yılmaz, K. (2009). Lisans düzeyinde sosyal bilgiler eğitiminde karşılaşılan sorunlar ve çözüm önerileri: Öğretmen adaylarının görüşleri. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 27(3), 31-53.